

Yuriy Noviçky, Hoca Sultan Ahmed Yasavi

Afet Gadirova

Noviçky, Y. (1912). Hoca Sultan Ahmed Yasavi (Kırgız Efsanesi). *Türkistanskije vedomosti*, 17 Kasım 1912, No 38, 115. [Новицкий, Ю. Ходжа-Султанъ-Ахметъ Яссови (Киргизская легенда)].

Özet

Bu çeviri, Yuriy Noviçky'in "Hoca Sultan Ahmet Yesevi (Kırgız Efsanesi), 1912" adlı makalesinin Rusça'dan tercemesinden oluşmaktadır. Noviçky, Hoca Sultan Ahmet Yesevi hakkında Kazaklar arasında anlatılan birden fazla keramet derleyerek Kırgız Efsanesi başlığı altında yayınlamıştır. Kazaklar, Kırgız olarak isimlendirilmekte ve günümüzde Kırgız olarak isimlendirilen topluluk ise Kara Kırgız olarak adlandırılmaktadır. Bunun için makale Kazaklardan derlenen kerametlerden oluşmakta ve Hoca Sultan Ahmet Yesevi'nin doğumu, çocukluğu, kardeşleri, gençliği ailesiyle birlikte aktarılmaktadır. Kerametlerin ilk bölümü, babası İbrahim Ata ve Hoca Sultan Ahmet Yesevi anlatımında geçmektedir. İkinci olarak inkarcı Yahudi, Julbars Ata, Timur Han, Karadağ ve Sirderya ile devam etmektedir. Metinde, Hoca Sultan Ahmet Yesevi'nin çocukluğu ve yaşamının anlatılmasının yanı sıra farklı din mensuplarına karşı, sabrı ve hoşgörüsü ile hakikatin bütün kullar için geçerli olduğunu öğütlemektedir. Ayrıca Hoca Sultan Ahmet Yesevi'nin vefatından sonra da kerametinin devam ettiği yine metinde aktarılmaktadır.

Abstract

This translation is a translation from Russian of Yuriy Novichky's article "Hodja Sultan Ahmet Yassawi (Kyrgyz Legend), 1912". Novichky compiled several tales about Hodja Sultan Ahmet Yassawi told among the Kazakhs and published them under the title Kyrgyz Legend. The Kazakhs are called Kyrgyz, and the community that is called Kyrgyz today is called Kara Kyrgyz. For this reason, the article is composed of the legends collected from the Kazakhs, and the birth, childhood, siblings, youth of Hodja Sultan Ahmet Yassawi are told together with his family. The first part of the keramat is the narration of his father Ibrahim Ata and Khoja Sultan Akhmet Yassawi. Secondly, it continues with the unbelieving Jew, Julbars Ata, Timur Khan, Montenegro and Sirderya. In the text, in addition to the narration of the childhood and life of Hodja Sultan Ahmet Yassawi, he preaches that the truth is valid for all servants with his patience and tolerance towards members of different religions. In addition, it is also conveyed in the text that Hodja Sultan Ahmet Yassawi's keramat continued after his death.

Corresponding Author

Afet Gadirova

Article History

Received

28 May 2024

Accepted

01 August 2024

Anahtar Kelimeler

Hoca Sultan Ahmed Yesevi, Kazak, Noviçkiy.

Keywords

Khoja Sultan Ahmad Yassawi, Kazakh, Novichkiy.

Kırgız Efsanesi: Hoca Sultan Ahmet Yesevî

Eski zamanlarda, yaklaşık 600-700 yıl önce, Sayram'da İbrahim Ata adında ameli sâlih, fakir, yaşlı bir adam yaşardı. Yaşlı adam durmadan çalışarak yaşamını sağladı. Ama bu kadar çalışmasının karşılığında elinde nehir kenarındaki küçük bahçesinden başka hiçbir şeyi yoktu. Yıllar geçtikçe aile daha da büyüdü, çocukların geçim masrafları da her geçen yıl arttı. Zamanla kızlar gelin oldu, oğlanlar büyüdü. Allah, İbrahim'e merhamet etti. Çocuklar toparlanmaya başladı. Gözlerinin önünde oynayan çocuklarını yarının yardımcıları olarak gören yaşlı adamın yüreği onları izledikçe ferahlamaktaydı.

İbrahim'i üzen sadece bir şey vardı. En büyük oğlu Ahmet'e baktığında yüreğini hüznün kaplardı.

Tuhaf bir çocuktuktu...

Sürekli dalgındı. Tek başına dolaşır, saatlerce sessizce bir şeyler düşünürdü.

Çok çalışmaktan korkmasa da zor işler onu cezbetmiyordu.

Herkese karşı nazik olan Ahmet özellikle fakirlere yardım etmeye çalışır, son parçasını bile onlarla paylaşırdı.

Yaşlı İbrahim Ata'nın oğluna akli ermiyordu, ama kabulleniyor ve susuyordu. "Allah böyle yazmış" der ve daha sıkı çalışırdı.

Yıllarsa geçiyordu. Ahmet 15 yaşına girdi.

Sıcak bir yaz günüydü.

Ahmet, pazara gitmeye hazırlanıyordu. Her zaman yaşlı adamlar gibi uzun bir asa (baston) tutardı.

Yolüstünde babasını ziyaret etmek için meyve bahçesine gitti.

Yaşlı adamın güneşin parlak ışıkları altında bitkin bir şekilde çalıştığını, kırışık alnından büyük ter damlalarının düştüğünü gördü. Daha yapılması gereken çok iş vardı.

Ahmet, uzun süre babasına baktı ve ona acıdı:

- "Baba, neden yabancı otları elinle temizliyorsun?"

Söyle: Yabancı otlar burayı terk etsin ve bahçemde sadece sebzeler kalsın!"

Ahmet uzun asasını sallayıp bu sözleri söylerken bahçedeki yabancı otlar uçuşarak bir köşede yığın halinde toplandı.

Yaşlı İbrahim Ata hayrete düşmüştü. Bir an ne diyeceğini bilemedi. Allah'ın oğluna böyle bir güç verdiğini anladı. Ellerini semaya kaldırdı ve şöyle dedi:

- "Oğlum! Allah, seni diğer insanlar arasında ayrıcalıklı kıldı ve sana kerametler göstermen için büyük bir güç verdi. Artık benim korumama ihtiyacın yok, o yüzden Peygamber'in sana göstereceği yere git."

Ahmet yavaşça arkasını döndü ve belki bir daha asla dönmeyeceği yerden sessizce ayrıldı. Böylece bütün köyü dolaşarak sahraya çıktı ve güneşin geceleri dinlenmek için saklandığı yöne doğru gitti.

Günlerce batıya doğru uzun bir yol kat ettikten sonra sonunda Karadağ adlandırılan dağa ulaştı. Ahmet burada asasını toprağa bastı ve onu sürükleyerek yoluna devam etti. Asasını bastığı yerden pınarların gözü açıldı ve evliya asasının izi, berrak, soğuk suyun nereye akması gerektiğini gösterdi.

Nihayet Ahmet, günümüzde Türkistan olarak anılan şehre yaklaştı, durdu, etrafına bakındı ve oraya yerleşmeye karar verdi. Kendine bir oda ev inşa etti ve çalışıp yiyecek elde edebilmesi için küçük bir bahçe dikti.

Ahmet boş zamanlarının tamamını ibadetle geçiriyordu ve Allah onu seçilmişlerden biri yaptı.

Ahmet'in evine birçok insan gelmeye başladı. O, herkese elinden geldiğince yardımcı oluyordu. Ona çeşitli hastalık ve sakatlıklardan muzdarip insanlar da gelirdi. Ahmet onları iyileştiriyordu ve çok geçmeden onun gösterdiği kerametlerin ünü uzak illere yayıldı.

Yavaş yavaş insanlar, evliya ile beraber Allah'a ve Peygamber'e dua edebilmek için etrafında toplanıp yerleşmeye başladılar.

Yıllar geçti ve zahidin fakirhanesinin yerinde büyük ve zengin bir şehir inşa edildi.

Hoca Ahmet Yesevi uzun bir ömür yaşadı, bu süre zarfında insanlara çok kerametler gösterdi, ihtiyaç sahiplerine yardım etti ve bütün bunlara karşılık Allah ona güzel, beyaz bir deve gönderdi. Hoca, bu devenin yardımıyla sabah namazını evinin önünde kılmaya başlayıp kutsal şehir Mekke'de bitirebiliyordu. Bunu görenler bu mübarek zâta daha çok inanmaya başladılar.

Günlerin birinde ona inanmayan bir Yahudi ortaya çıktı ve velinin yanına gelerek güldü ve şöyle dedi:

-“Sen evliya değilsin, sen bir yalancısın!”

Hoca Ahmet kızmadı, kâfiri lanetlemedi, nazikçe yarın namazdan bir saat önce gelmesini söyledi ve birlikte Mekke'ye gideceklerine söz verdi. Ertesi sabah güneş doğduğunda Yahudi, Allah'a gönülden dua ederek secdeye giden Hoca Ahmet'in yanına geldi.

Aniden sahradan kar gibi beyaz bir deve belirdi ve evliyanın önünde hareketsiz durdu.

Yahudi bundan çok korktu, gitmek istediğinde Hoca onu yanına çağırdı ve arkasına oturmasını emretti.

Evliya, Yahudi'ye şöyle dedi:

-“Gözlerini kapat ve ne olursa olsun açma. Gözlerini açarsan anında bulutlardan katından yere düşeceksin.”

Kâfir, devenin nasıl yükseldiğini ve korkunç bir hızla havada uçtuğunu hissetti. Gözlerini açmak istiyordu. Zaten evliya önde oturuyordu, onu göremeyecekti.

Sessizce gözlerini açtı, daha etrafa bakmaya fırsat bulamadan hızla beyaz devenin sırtından aşağıya doğru düşmeye başladı. Hoca Ahmet ise yoluna devam ediyordu.

Yahudi uzun süre havada daireler çizdi. O, asla yere ulaşamayacağını düşünüyordu.

Yıldırım hızıyla yere yaklaşırken aniden siyah bir nokta gördü.

Bir anda gözleri karardı ve sert bir şeye çarptı.

Yahudi etrafına baktı. Etrafı yabancılar ve ünlü savaşçılarla çevriliydi.

Muhtemelen, Allah'ın hükmüydü ki imansız büyük kral Julbars'ın komutanlar ve ileri gelenlerle toplantı yaptığı yere inmişti. Bu sırada deneyimli askerler padişahın önerdiği konuları tartışıyorlardı. Sessizce nargilelerini içerken aniden yukarıdan tanımadıkları bir kişinin aralarına düştüğünü gördüler.

Yahudi'yi padişaha götürdüler. Padişah ona kim olduğunu ve buraya nasıl geldiğini sordu. İnkarcı, padişahın ve onun memurlarından korkarak göz yaşları içerisinde diz çökmüş başından geçenleri anlattı.

Allah'ın elçisi ile alay ettiği için Julbars, Yahudi'nin yakalanarak ağaca bağlanmasını ve diri diri yakılmasını emretti.

Ateş tutuştu ve yanmaya başladı. Acımasız ateşin kırmızı alevleri ağacın gövdesini yalamaya çoktan başlamıştı.

Yahudi, Allah Teala'nın onu günahlarından dolayı cezalandırdığını anlamıştı. Allah'ın huzurunda Peygamber'den şefaahat dileyerek dua etmeye başladı.

Günahkârın duası işitildi.

Bu sırada Hoca Ahmet, namaz kıldıktan sonra beyaz devesiyle Mekke'den dönerken o yerin üzerinden geçiyordu. Bir ara kendisiyle alay eden adamın alevler içinde kaldığını gördü, duasını işitti ve ona acıdı.

O sırada evliya, günahkarın bağlı olduğu ağaca, peşinden uçarak gelmesini emretti.

Onlarca yıldır hareketsiz duran yüz yıllık ağacın, rüzgârın savurduğu bir saman gibi gökyüzüne yükselmesi ve üzerinde dağın zirvesine düşen kar kadar beyaz bir sakalı olan adamın oturduğu dev devenin ardından havaya uçması Julbars ve tebaasını çok şaşırttı.

Julbars, gördüğü kerametın düşüncelerine dalmış ve karşı konulamaz bir güç onu evliyanın yanına çekmişti.

İktidarı küçük kardeşine devretti, silah arkadaşlarını ve eski sadık hizmetkârlarını toplayarak Hoca Ahmet'in yanına gitti.

Allah sevdiklerini ödüllendirir.

Hoca'yı en az bir kez gören kişi, ömür boyu ona bağlı kalır, bu uysal ve kutsal adamın hizmetçisi olurdu.

Kral Julbars da böyle insanlardan biri oldu. Hoca'nın yanına geldiği günden itibaren sonsuza kadar onun yanında kaldı. Halk için pek çok şey yaptı, mazlumları savundu ve iyiliğinden dolayı Allah'ın sonsuz saadetine kavuştu.

Evet, kutsal insanlar var!

Bir keresinde Julbars dışarı çıktı ve uzak bir yerde soluk yeşil renkte tuhaf bir taş buldu.

Değişik, mucizevi bir taşı.

Onu kulübeye getirip eğilip yandan baktığında sanki tüm evren gözlerinin önünde açılmış ve sırlar açığa çıkmış gibiydi. Böylece Julbars, mezarı başına dua etmeye gelenlerin onu uzaktan tanıyabilmesi için, yakınlarına mezarının üzerine bu taşı koymalarını ve her zaman giydiği deri elbiseyi üzerine örtmelerini akrabalarına vasiyyet etti.

Yıllar sonra bu topraklar, şanlı ve kahraman hanlardan Timur Han'ın eline geçti. Yaptığı iyiliklerden dolayı Hoca Sultan Ahmet Yesevî'ye niyaz eden Timur Han, onun anısını yaşatmak için velinin türbesi üzerine cami yapılmasını emretti.

Timur büyük bir handı.

Herkes ondan korkuyordu ve iradesine karşı konuşmaya cesaret edemiyordu ama bu kez olağanüstü bir güç, zalim hükümdara onun bir insan olduğunu hatırlatmak istedi. İşçiler duvarı yeni inşa etmeye başlamışlardı. Fakat gece yarısı büyük, yeşil bir boğa gelip kocaman, güçlü boynuzlarıyla binayı yerle bir etti. Han çok sinirlendi ve daha fazla işçiyile inşaata yeniden başlanmasını emretti. İşte işlemeli kubbeler, masmavi gökyüzüne gururla yükselen minare görünüyordu. Ancak gece oldu ve tüm bu ihtişamdı gerıye yalnızca bir taş yığını kaldı.

Timur Han düşüncelere dalmış ve bir gün tuhaf bir rüya görmüştü.

Rüyasında büyük beyaz sakallı yaşlı bir adam ona yaklaşarak şöyle dedi:

-“Buradan batıya doğru on günlük bir yolculukla gidilecek mesafede olan mübarek Arslan Bab var. Önce oraya git, sonra burayı inşa et.”

Büyük Han, Hoca'yı tanıdı ve söylediği gibi yaptı.

Timur Han, suyun büyük nehre karışması için Karadağ zirvesinden Hazreti Hoca Sultan Ahmet Yesevî 'nin bulduğu pınardan Sirderya nehrine kadar bir boru yaptırmak istiyordu. Ancak büyük planını hayata geçiremedi. Han vefat etti ve bu dileğini de kendisiyle birlikte mezara götürdü.

Hoca Sultan Ahmet Yesevî ve Julbars Ata türbelerinin üzerindeki cami, canlı tanığı olmadığımız kutsal kadim tarihi kötü nazardan sessizce koruyarak günümüzdeki ayakta kalmaktadır.

Kaynaklar / References

Noviçky, Y. (1912). Hoca Sultan Ahmed Yasavi (Kırgızskaya Legenda). *Türkistanskıe vedomosti*, 17 Kasım 1912, No 38, str. 115 [Новицкий Ю. Ходжа-Султан Ахмед Яссови (киргизская легенда). *Туркестанские ведомости*, 1912, № 38, 17 февраль, 115 страница].